

بررسی تأثیر سیاست های تمرکز زدایی بر هزینه ها و فرصتهای اقتصادی

شهر تبریز

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۹/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۳/۲۸)

زهرا مهری

چکیده

شهر تبریز یکی از کلان شهرهای ایران محسوب می گردد. این شهر همانند دیگر مناطق و شهرهای ایران در حوزه توسعه متوازن و تمرکز زدایی دارای مشکلات زیادی است، بطوری که مرکز این شهر از منظر حوزه های متعدد جمعیتی، سکونتگاهی، اداری، تجاری دارای تمرکز بسیار بالایی در مقایسه با اطراف آن است، که این موضوع مشکلات و چالش های متعددی را ایجاد نموده است. با این حال با توجه به اقداماتی که در چند سال اخیر در حوزه تمرکز زدایی در این شهر صورت گرفته است، این مشکل همچنان پابرجا مانده است. یکی از مهمترین عواملی که موضوع تمرکز زدایی در این شهر را کند نموده است اختلاف نظر ها در حوزه فواید و مزایای فرایند تمرکز زدایی است بطوری که برخی بر این اعتقادند که تمرکز زدایی در این شهر از یک سو منجر به کاهش بسیار زیاد هزینه های اقتصادی و ایجاد فرصت برای دیگر بخشهای شهر خواهد شد و عده ای دیگر بر این اعتقادند که اجرای سیاست تمرکز زدایی نه تنها عاری از مزیت است بلکه هزینه های اجرای فرآیند تمرکز زدایی را نیز بر این شهر تحمیل می کند. بنابراین با توجه به اهمیت این موضوع، مقاله حاضر درصدد است تا اثرات و رابطه سیاست های تمرکز زدایی با کاهش هزینه ها و فرصتهای اقتصادی در این شهر را مورد بررسی قرار دهد.

واژگان کلیدی: تمرکز زدایی، فرصتهای اقتصادی، کاهش هزینه، تبریز

مقدمه

موضوع تمرکز زدایی یکی از محوری ترین و اساسی ترین موضوعاتی است که در توسعه شهری در سراسر جهان مورد توجه بوده و از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. این در حالی است که یکی از مهمترین مؤلفه های توسعه شهری، علی الخصوص توسعه موازن در سطح کشور و شهرها تمرکز زدایی است. در شهرها و مناطقی که از زمان پیدایش موضوع تمرکز زدایی مورد توجه نبوده است و تمرکز جمعیتی، زیرساختی و اقتصادی در آنها در بخش های خاصی و یا در مراکز شهرها رخ داده است، مشکلات و حتی چالش های بسیار زیادی به وجود آمده است که خروج از این مشکلات و چالش ها نیازمند اتخاذ تدابیر دقیق، علمی و کارشناسی است. این موضوع در بسیاری از شهرهای ایران خصوصاً در کلانشهرهایی نظیر شهر تبریز به عنوان یکی از مهمترین طرح های پیش رو مسئولین است که در اجرای آن اختلاف نظرهای متعددی نیز وجود دارد. این شهر در شمال غربی ایران واقع شده و مرکز استان آذربایجان شرقی است. این شهر همانند بسیاری از شهرهای ایران به واسطه رشد جمعیتی و اقتصادی نامتوازن، تمرکز جمعیتی، زیرساختی، سکونتگاهی و... در طی سال های مختلف از یک سو و بی توجهی نسبت به توسعه متوازن و تمرکز زدایی از سوی دیگر با توسعه نامتوازن و تمرکز در مرکز شهر روبرو بوده است و با وجودی که طرح ها و برنامه های مختلفی در راستای تمرکز زدایی در این شهر ارائه شده است، اما همچنان در اجرای این سیاستها اختلاف نظرهای زیادی وجود دارد. از طرفی برخی اقدامات مقدماتی هم که در این حوزه صورت گرفته است به دلیل عدم پیگیری مستمر بی نتیجه بوده است. که این بی توجهی و عدم تمرکز زدایی و کنترل تمرکزگرایی در مرکز این شهر مشکلات و پیامدهای زیانباری را برای این شهر به همراه داشته است. تمرکز زدایی موضوع بسیار مهمی در حوزه توسعه شهری است و ارتباط تنگاتنگی با توسعه پایداری شهری دارد. تمرکززدایی عبارت است از فرایندی که در آن دولت مرکزی، به تدریج، با هدف توسعه و ایجاد تحول، قدرت سیاسی و مسئولیتها و منابع مالی را به دولت های محلی واگذار می کند. در این فرایند دولتهای محلی از اختیارات

و منابع لازم برای ارائه خدمات عمومی به مردم محلی برخوردار می‌گردند. تمرکززدایی عبارت است از انتقال یا واگذاری قدرت و اختیار برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری و مدیریت به کارگزاری‌های وابسته، سازمان‌های میدانی، واحدهای تابعه دولت، شرکت‌های عمومی نیمه مستقل، مقامات محلی، مقامات اجرایی، یا سازمانهای غیر دولتی (نظری و غلامی، ۱۳۹۲: ۴۱۴). در سطح شهر نیز تمرکز زدایی به مفهوم انتقال منابع و امکانات از مرکز شهر و اختصاص آن به مناطق حاشیه‌ای کمتر برخوردار است. این رویکرد ارتباط مستقیمی با توسعه پایدار شهری دارد. بیش از سه دهه است که اصطلاح توسعه پایدار در ادبیات اقتصادی و مدیریت توسعه جای خود را باز کرده است، اما برداشت خبرگان از مفهوم دیدگاههای گوناگون به کلی متفاوت است. برخی چنین می‌پندارند که توسعه پایدار به معنای پایداری در توسعه یا به عبارت دیگر تداوم امر توسعه است. لکن اصلی‌ترین و کلیدی‌ترین مفهوم فلسفی توسعه پایدار در اواسط دهه هفتاد توسط سازمان یونسکو ابراز گردید که توسعه پایدار، توسعه‌ای است که نیازهای امروز را برآورده می‌کند بدون آن که سبب کاهش برآورده کردن نیازهای نسل آینده شود. توسعه پایدار، توسعه‌ای است که به موجب آن هر نسلی، آب، هوا و منابع زمین را حفظ کند و آنگونه است که فرآیند توسعه که در آن مصرف منابع طبیعی و زیست محیطی نسل کنونی سبب کاهش امکان مصرف این منابع توسط نسلهای آینده نشود (فرآهانی فرد، ۱۳۸۹: ۴۳).

تمرکززدایی و توسعه پایدار از موضوعاتی است که در دهه‌های اخیر مورد توجه جغرافیدانان سیاسی قرار گرفته است. مورفی در این خصوص می‌نویسد جغرافیای سیاسی پس از یک دوره انزوا در میانه قرن بیستم، اخیراً با ظاهر شدن در سازماندهی سیاسی فضا، نقش مهمی را در امر توسعه در مقیاس‌های متفاوت ایفاء می‌کند. جان اگنیو (۱۹۸۷) در بحث معروف خود تحت عنوان (مکان و سیاست)، سیاست‌های ملی را متشکل از سیاست‌های مکان‌های جغرافیایی محلی می‌داند. تیلور نیز تمرکززدایی از حکومت مرکزی در راستای تشکیل

حکومت های محلی را یک ضرورت تلقی نموده و معتقد است تفویض اختیار بایستی با الزامات قانونی همراه باشد. ایالات متحده آمریکا می تواند شاهد خوبی برای این ایده باشد. در واقع بحث حکومت دو سطحی (ملی و محلی) مطرح شده در ایده کاک برن (۱۹۹۷) و ساندرس^۲ (۱۹۸۴) نیز با مورد توجه قرار دادن نظام سیاسی - اداری ایالات متحده، موید نظر تیلور می باشد. مارتین جونز، از دیگر جغرافیدانان سیاسی، پس از مطرح نمودن ایده تحول حکمرانی به حکمروایی به عنوان یک ضرورت، در جریان چگونگی واگذاری اختیارات به حکومت های محلی، نقش موثر جغرافیای سیاسی را غیر قابل انکار می داند (اطاعت و موسوی، ۱۳۸۹: ۹۱).

در رابطه با اهمیت موضوع تمرکز زدایی و ارتباط آن با توسعه شهری مطالعات بسیاری صورت گرفته است. دولت شاه و قربان حسینی (۱۳۹۸) در پژوهشی به ارائه مدلی در زمینه تاثیر عوامل مدیریت دولتی نوین بر توسعه و موضوع تمرکز زدایی و آثار اقتصادی آن پرداخته است. یافته ها نشان داده است که کوچک سازی، مدیریت گرایی دیوانسالاری زدایی و خصوصی سازی بر توسعه تاثیر معنی داری دارند. یاسوری و سجودی (۱۳۹۷) در پژوهش خود زمینه های تمرکز گرایی شهرستان رشت را در سه زمینه اداری - سیاسی، اقتصادی - خدماتی و جمعیتی بررسی نموده است و ضمن تشریح مهم ترین نمودها و مصادیق تمرکز گرایی در زمینه های فوق؛ جهت کاهش تمرکز گرایی در شهرستان رشت و جهت دادن جریان ها به سایر نقاط و بالطبع متعادل نمودن جریان ها و روابط دو سویه؛ از الگوی نوین استراتژی توسعه منطقه ای (RDS)، بهره گرفته است و به این نتایج دست یافته اند که استراتژی توسعه منطقه ای با تفکر راهبردی، اجتماع محور و انعطاف پذیر خود در برقراری تعادل های منطقه ای بسیار موثر است. همچنین زرشکی (۱۳۹۵) در پژوهشی در حوزه امکان سنجی تمرکز زدایی به این نتایج دست یافته است که تمرکز زدایی می تواند بسیاری از مشکلات شهری را مرتفع نماید و سبب

۱ Cockburn

۲ Cockburn

کاهش هزینه های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی گردد. موسوی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی تبیین نقش تمرکز زدایی فعالیت های صنعتی کلانشهر تبریز در توسعه متعادل منطقه ای پرداخته اند. یافته ها نشان داده است که در شاخص های صنعتی شهرستان تبریز با (CLI) در رتبه اول و به عنوان شهرستان توسعه یافته و شهرستان خدادآفرین با (CLI) در رتبه آخر قرار داشته اند و از نظر توسعه محروم می باشد. و از نظر سطح توسعه بین شهرستان ها با ضریب پراکندگی ۱۵/۲ نمایانگر نابرابری بیشتر در بخش صنعت وجود دارد. و ضریب همبستگی پیرسون بیانگر آن است که بین توسعه یافتگی شهرستان ها و میزان تمرکز فعالیت های صنعتی یک رابطه مثبت معنی داری وجود دارد. جباری و کوشکی (۱۳۹۰) در پژوهش خود به ارزیابی عملکرد شهرهای جدید چهار کلانشهر اصفهان، مشهد، تبریز و شیراز جهت تمرکز زدایی از مادرشهر با رویکرد مدیریت کلانشهرها پرداخته اند که به این نتایج دست یافته اند: شهرهای جدید اطراف کلانشهرها بر اساس سیاست فضایی کارساز برای بالا بردن سطح زندگی و رفاه اجتماعی صورت گیرد و درنهایت برنامه ریزی ملی و منطقه ی سیاست ایجاد مراکز رشد جهت ایجاد فرصت های اشتغال برای شهرهای میانی به منظور جلوگیری از مهاجرت به کلانشهرها را در اولویت برنامه ریزی های خود قرار دهد. معلمی (۱۳۹۰) در پژوهشی به ارائه یک الگوی اقتصاد سنجی جهت بررسی تأثیر سیاست های تمرکز زدایی برنامه سوم توسعه کشور بر رشد اقتصادی پرداخته است و به این نتایج دست یافته است که با وجود آن که توزیع اختیارات میان استان های مختلف کشور منطبق با تئوری های موجود نبوده، ولی افزایش شاخص تمرکز زدایی در مجموع، تأثیر مثبتی بر رشد اقتصاد ملی داشته است. با توجه به اهمیت موضوع تمرکز زدایی از یک سو و ضرورت اجرای سیاست های تمرکز زدایی در کلان شهرهای ایران، خصوصاً شهر تبریز، این مقاله درصدد است به بررسی آثار و ارتباط اجرای سیاستهای تمرکز زدایی بر کاهش هزینه های اقتصادی و ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز در شهر تبریز پردازد.

بخش اول: مواد و روش

همانگونه که ذکر شد این مقاله با هدف بررسی آثار و ارتباط اجرای سیاستهای تمرکز زدایی بر کاهش هزینه های اقتصادی و ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز شهر صورت گرفته است. منطقه مورد مطالعه این مقاله شهر تبریز است. شهر تبریز به عنوان بزرگترین مادرشهر شمال غرب ایران با وسعتی حدود ۲۴۴۹۸ هکتار در موقعیت جغرافیایی ۴۶ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی ۳۸ درجه و ۲ دقیقه عرض شمالی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است (حاضری و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸). این مقاله از نوع مطالعات توصیفی - همبستگی است. به منظور گردآوری داده ها و اطلاعات مورد نیاز از روش پیمایشی استفاده شده است. به همین منظور از طریق پرسشنامه محقق ساخته اقدام به جمع آوری داده ها و اطلاعات مورد نیاز شد. شاخص های مورد بررسی در این پرسشنامه در دو شاخص کاهش هزینه های اقتصادی و ایجاد فرصتهای اقتصادی در خارج از مرکز شهر که هر کدام از آنها دارای چند مؤلفه است، طراحی و برای هر کدام از شاخص ها ۱۵ سوال مطابق جدول شماره ۱ طراحی شد.

جدول شماره (۱): وضعیت شاخص ها و مؤلفه های آن در پرسشنامه

شاخص	مؤلفه ها	تعداد سوالات پرسشنامه
کاهش هزینه های اقتصادی	کاهش هزینه های حمل و نقل کاهش هزینه های خدماتی و رفاهی کاهش هزینه های زیربنایی	۱۵
ایجاد فرصتهای اقتصادی در خارج از مرکز شهر	توسعه حمل و نقل عمومی اراده خدمات شهری و	۱۵

	رفاهی	
	توسعه زیرساختها	

جامعه آماری این مقاله نخبگان، کارشناسان و مسئولین حوزه شهرداری و خدمات شهری و اساتید و نخبگان حوزه اقتصادی شهر تبریز در نظر گرفته شد. روش نمونه گیری به صورت تصادفی در دسترس انجام شد که پس از آن اقدام به توزیع پرسشنامه شد. تعداد ۳۸۴ پرسشنامه توزیع و در نهایت ۱۵۰ پرسشنامه شده جمع آوری گردید. اطلاعات و آمار توصیفی این مقاله در جدول شماره (۱) قابل مشاهده است.

جدول شماره (۲): وضعیت پاسخگویان

پاسخگویان	فراوانی	درصد فراوانی
کارشناسان و مسئولین شهرداری و خدمات شهری	۱۱۰	۷۳٪
اساتید و نخبگان حوزه اقتصادی	۴۰	۲۷٪
کل	۱۵۰	۱۰۰٪

همانگونه که در جدول شماره ۲ قابل مشاهده است حدود ۷۳ درصد از پاسخگویان را کارشناسان و مسئولین شهرداری و خدمات شهری و ۲۷ درصد نیز اساتید و نخبگان حوزه اقتصادی تشکیل می دهد. داده ها و اطلاعات گردآوری شده سپس با استفاده از نرم افزار SPSS دسته بندی شد و در نهایت داده ها از طریق نرم افزار LISREL 8.80 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

بخش دوم: یافته ها

پیش از تجزیه و تحلیل داده ها و اطلاعات آزمون نرمال بودن توزیع متغیرها صورت گرفت. یکی از روشهای بررسی ادعای نرمال بودن توزیع متغیر استفاده از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف است.

فرضیه صفر: متغیرهای تحقیق دارای توزیع نرمال هستند.

فرضیه یک: متغیرهای تحقیق دارای توزیع نرمال نیستند.

جدول شماره (۳): بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز شهر	کاهش هزینه های اقتصادی	
۳,۷۲۵	۳,۲۳۲۱	شاخص های نرمال
۰,۸۸۸۱۴	۰,۸۴۵۶	
۱,۴۲۳	۱,۲۹۶	مقدار آماره
۰,۰۵۷	۰,۰۷۰	سطح معناداری

نتایج آزمون نشان می دهد سطح معنی داری کلیه متغیرهای تحقیق بیشتر از ۰/۰۵ است، لذا فرضیه صفر یعنی نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق تأیید می شود. به منظور آزمون کفایت حجم نمونه نیز از ضریب KMO^۱ استفاده شده است که مقدار آن همواره بین صفر و یک در نوسان است و از رابطه زیر به دست می آید:

$$KMO = \frac{\sum \sum r_{ij}^2}{\sum \sum r_{ij}^2 + \sum \sum a_{ij}^2}$$

که در آن r_{ij} ضریب همبستگی ساده بین متغیرهای i و j و A_{ij} ضریب همبستگی جزئی بین آنهاست. اگر مجموع ضرایب همبستگی جزئی بین همه زوج متغیرها در مقایسه با مجموع مجذورات ضرایب همبستگی کوچک باشد، انداز KMO نزدیک به یک خواهد بود. مقادیر کوچک KMO بیانگر آن است که همبستگی بین زوج متغیرها نمی‌تواند توسط متغیرهای دیگر تبیین شود، بنابراین کاربرد تحلیل عاملی متغیرها ممکن است قابل توجیه نباشد. در صورتی که مقدار KMO کمتر از ۰/۵ باشد، داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب نخواهند بود و اگر مقدار آن بین ۰/۵ تا ۰/۶۹ باشد می‌توان با احتیاط بیشتر به تحلیل عاملی پرداخت؛ اما در صورتی که مقدار آن بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد، همبستگی‌های موجود در بین داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب خواهد بود. خروجی این آزمون در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول شماره (۴): اندازه‌گیری کفایت نمونه

آماره		آزمون
۰/۹۳۷	اندازه‌گیری کفایت نمونه	کایسر - میر - اولکین (KMO)
۵۸۹۵,۰۲۱	تقریب کای دو	آزمون کرویت بارتلت ۱
۸۶۰	درجه آزادی	
۰/۰۰۰	معناداری	

از آنجا که مقدار شاخص KMO برابر ۰/۹۳۶ به دست آمده است، تعداد نمونه برای تحلیل عاملی کافیست. همچنین مقدار معناداری آزمون بارتلت، کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که نشان

می دهد تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار مدل عاملی، مناسب است. برای بررسی روایی مدل اندازه گیری نیز از روایی همگرا استفاده شده است. بنابراین اگر همبستگی بین نمرات آزمون هایی که خصیصه ی واحدی را اندازه گیری می کند بالا باشد، پرسشنامه دارای اعتبار همگرا می باشد. وجود این همبستگی برای اطمینان از این که آزمون آنچه را که باید سنجیده شود می سنجد، ضروری است. برای روایی همگرا میانگین واریانس استخراج (AVE) و پایایی مرکب (CR) محاسبه می شود. روایی همگرا زمانی وجود دارد که AVE از ۰/۵ بزرگ تر باشد (فورنل و لارکر؛ ۱۹۸۱). روایی همگرا زمانی وجود دارد که CR از ۰/۷ بزرگ تر باشد. همچنین CR باید از AVE بزرگ تر باشد. در صورت وجود این سه شرط روایی همگرا وجود خواهد داشت (هیر و همکاران، ۲۰۰۶).

به طور خلاصه داریم:

CR > ۰/۷

CR > AVE

AVE > ۰/۵

جدول شماره (۵): روایی همگرای متغیرهای تحقیق

متغیرها	AVE	CR
کاهش هزینه های اقتصادی	۰,۶۵۴	۰,۸۵۰
ایجاد فرصت های اقتصادی خارج از مرکز شهر	۰,۶۶۵	۰,۸۸۸

مشاهده می‌گردد که مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) بزرگ‌تر از ۰/۵ است و مقدار پایای ترکیبی نیز در تمام موارد مقداری بیشتر از ۰/۷ به دست آمده که از مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) نیز بزرگ‌تر است؛ بنابراین روایی همگرا نیز تأیید می‌شود. جهت بررسی روایی واگرایی مدل اندازه‌گیری، از معیار فورنل و لارکر استفاده گردیده است. چنانچه همبستگی بین آزمون‌هایی که خصیصه‌های متفاوتی را اندازه‌گیری می‌کند پایین باشد، آزمون‌ها دارای اعتبار تشخیصی یا واگرا است. همچنین به منظور اطمینان از نتایج حاصله از تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه، اقدام به بررسی قابلیت اعتماد پرسشنامه مورد استفاده، می‌شود. برای این موضوع از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ابتدا باید انحراف معیار نمرات هر زیرمجموعه از سوالات پرسشنامه‌ها و انحراف معیار کل سوالات (زیر مجموعه‌ها) را محاسبه کرده، سپس با استفاده از فرمول ذیل ضریب آلفای هر زیر مجموعه از سوالات را بدست آورد:

$$r_{\alpha} = \frac{J}{J-1} \left(1 - \frac{\sum S_j^2}{S^2} \right)$$

که در آن:

J: تعداد زیرمجموعه‌های سوالهای پرسش‌نامه یا آزمون

S_j^2 : واریانس زیر آزمون J ام

S²: واریانس کل پرسشنامه یا آزمون است.

هر چه ضریب به دست آمده به یک نزدیکتر باشد، بیانگر پایایی بیشتر ابزار سنجش است.

جدول شماره (۶): بررسی پایایی متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق	آلفای کرونباخ
کاهش هزینه های اقتصادی	۰,۸۹۰
ایجاد فرصت های اقتصادی خارج از مرکز شهر	۰,۸۱۷

با توجه به نتایج بدست آمده ، آلفای کرونباخ متغیرها بالاتر از ۰/۷۴ که پرسشنامه از پایایی و اعتبار مناسب برخوردار بوده و پرسشنامه حاضر ابزار خوبی برای سنجش متغیرهای تحقیق می باشد.

بخش سوم: تحلیل اثرات متغیرها

در این مبحث آزمونهای مربوط به ضریب همبستگی مورد بررسی قرار گرفته است.

رابطه اول: اجزای سیاست های تمرکز زدایی و کاهش هزینه های اقتصادی دارای همبستگی منفی است و اجزای این سیاستها می تواند در کاهش هزینه های اقتصادی مؤثر باشد.

H_0 : اجرای سیاست های تمرکز زدایی با کاهش هزینه های اقتصادی رابطه منفی ندارد.

H_1 : اجرای سیاست های تمرکز زدایی با کاهش هزینه های اقتصادی رابطه منفی دارد.

آزمون ضریب همبستگی پیرسون

جدول شماره (۷): ضریب همبستگی پیرسون اجرای سیاستهای تمرکز زدایی و کاهش هزینه های اقتصادی

کاهش هزینه های اقتصادی	اجرای سیاستهای تمرکز زدایی		
کاهش هزینه های اقتصادی	ضریب پیرسون	۱	-۰,۷۵
	سطح معنی داری	.۰۰۰	.
	تعداد	۱۵۰	۱۵۰
تمرکز زدایی	ضریب پیرسون	-۰,۷۵	۱
	سطح معنی داری	.	.۰۰۰
	تعداد	۱۵۰	۱۵۰

در جدول ۷ مشاهده می شود که میزان خطای محاسبه شده (SIG) کم تر از میزان خطای استاندارد (۰,۰۱) می باشد؛ لذا با اطمینان ۹۹٪ می توان فرض H_0 را رد و مدعی شد که رابطه بین « اجرای سیاستهای تمرکز زدایی و کاهش هزینه های اقتصادی » معنادار بوده ($R=-۰/۷۵$ ، $SIG=۰/۰۰۰$) و شدت آن حدود ۷۵٪ می باشد. یعنی بین این دو متغیر رابطه معناداری منفی وجود دارد. با توجه به این که ضریب همبستگی بین این دو متغیر دارای علامت منفی می باشد. بنابراین، می توان گفت که جهت تغییرات این دو متغیر با یکدیگر غیر هم جهت و از نوع منفی بوده است.

تخمین برازش خط رگرسیون

جدول شماره (۸): خلاصه مدل

انحراف از تخمین	ADJUSTED RSQUARE	RSQUARE	R
۱,۳۳۵	۰,۴۱۰	۰,۱۶۱	-۰,۴۰۱

با توجه به جدول ۸ مشاهده میکنیم R برابر با ۰,۴۰۱- نشان می دهد تقریباً ۴۰٪ - اجرای سیاستهای تمرکز زدایی با کاهش هزینه های اقتصادی توضیح داده و تبیین نمی شود.

جدول شماره (۹): ANOVA

سطح معنی داری	F	مجدور میانگین	درجه آزادی	مجموع مجدورات	مدل
۰,۲۰	۳۴,۵۵۸	۸۰,۳۲۱	۱	۸۰,۲۱۲	رگرسیون
		۱,۰۲	۳۵۷	۱۱۰,۰۱	باقیمانده
			۳۵۸	۱۹۰,۲۲۲	جمع

با توجه به جدول ۹، جدول آنالیز واریانس، سطح معناداری آزمون بزرگتر از ۰,۰۵ است و نشان از معنی داری آزمون نمی دهد و مجموع مجدورات رگرسیون مدل از مجموع مجدورات باقیمانده بزرگتر است که نشان می دهد بسیاری از تغییرات متغیر وابسته (کاهش هزینه های اقتصادی) توسط متغیر مستقل (اجرای سیاست های تمرکز زدایی) تبیین نمی شود.

جدول شماره (۱۰): معناداری ضریب رگرسیون

سطح معنی	T	ضرایب استاندارد	ضرایب غیر استاندارد	مدل
----------	---	-----------------	---------------------	-----

		داری		شده		
		B	STD. ERROR	BETA		
	مقدار ثابت	۴,۱۲۰	۰,۷۸۳		۹,۱۰	۰,۱۲ ۱
	کاهش هزینه های حمل و نقل	۰,۳۲۰	۰,۰۵۳	۰,۴۳۷	۱,۰۱	۰,۱۱ ۲
	کاهش هزینه های خدماتی و رفاهی	۰,۱۵۰	۰,۰۸۲	۰,۱۱۲	۱۰,۳	۰,۱۳ ۰
	کاهش هزینه های زیربنایی	۰,۱۴۰	۰,۱۲	۰,۱۳۰	۰,۱۹	۰,۰۹

با توجه به جدول ۱۰ سطح معنی داری برای این آزمون بزرگتر از ۰,۰۵ بوده و نشان می‌دهد که اجرای سیاستهای تمرکز زدایی با کاهش هزینه های اقتصادی رابطه منفی دارد.

فرضیه دوم: اجرای سیاستهای تمرکز زدایی و ایجاد فرصتهای اقتصادی در خارج از مرکز شهر دارای همبستگی مثبت است و اجزای این سیاستها می‌تواند در افزایش فرصتهای اقتصادی در خارج از مرکز شهر مؤثر باشد.

H_0 : بین اجرای سیاستهای تمرکز زدایی و ایجاد فرصتهای اقتصادی در خارج از مرکز شهر رابطه مثبت ندارد.

H_1 : بین اجرای سیاستهای تمرکز زدایی و ایجاد فرصتهای اقتصادی در خارج از مرکز شهر رابطه مثبت دارد.

(جدول ۱۱): جدول ضریب همبستگی پیرسون اجرای سیاست های تمرکز زدایی و ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز شهر

ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز شهر	اجرای سیاستهای تمرکز زدایی		
۰,۴۲	۱	ضریب پیرسون	اجرای سیاستهای تمرکز زدایی
.	۰,۰۶	سطح معنی داری	
۱۵۰	۱۵۰	تعداد	
۱	۰,۴۲	ضریب پیرسون	ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز شهر
۰,۰۰۰	.	سطح معنی داری	
۱۵۰	۱۵۰	تعداد	

جدول ۱۱ نشان می دهد میزان خطای محاسبه شده (SIG) بیشتر از میزان خطای استاندارد (۰,۰۱) می باشد؛ لذا با اطمینان ۹۹٪ می توان فرض H_0 را رد و مدعی شد که رابطه بین اجرای سیاست های تمرکز زدایی و ایجاد فرصتهای اقتصادی در خارج از مرکز شهر معنادار بوده (SIG=۰/۰۰۰، R=۰/۴۲) و شدت آن حدود ۴۲٪ می باشد. یعنی بین این دو متغیر رابطه

معناداری وجود دارد. با توجه به این که ضریب همبستگی بین این دو متغیر دارای علامت مثبت می‌باشد. بنابراین، می‌توان گفت که جهت تغییرات این دو متغیر با یکدیگر هم جهت و از نوع مثبت بوده است.

تخمین برازش خط رگرسیون

جدول شماره (۱۲): خلاصه مدل

انحراف از تخمین	ADJUSTED RSQUARE	RSQUARE	R
۱,۳۳۵	۰,۴۱۰	۰,۱۶۱	۰,۴۰۱

با توجه به جدول ۱۲ مشاهده می‌کنیم R برابر با ۰,۳۶ نشان می‌دهد تقریباً ۳۶٪ اجرای سیاستهای تمرکز زدایی با ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز شهر توضیح داده و تبیین می‌شود.

جدول شماره (۱۳): جدول ANOVA

سطح معنی داری	F	مجدور میانگین	درجه آزادی	مجموع مجذورات	مدل
۰,۰۰	۳۴,۵۵۸	۹۱,۶۲۱	۱	۹۱,۶۲۱	رگرسیون
		۲,۶۵۱	۳۵۷	۳۸۷,۰۸۲	باقیمانده
			۳۵۸	۴۷۸,۷۰۳	جمع

با توجه به جدول ۱۳، جدول آنالیز واریانس، سطح معناداری آزمون برابر با ۰,۰۰ شده است که از ۰,۰۵ کوچکتر است و نشان از معنی داری آزمون می‌دهد و مجموع مجذورات رگرسیون مدل از مجموع مجذورات باقیمانده بزرگتر است که نشان می‌دهد بسیاری از تغییرات متغیر وابسته ایجاد فرصتهای اقتصادی خارج از مرکز شهر توسط متغیر مستقل اجرای سیاست های تمرکز زدایی تبیین می‌شود.

جدول شماره (۱۴): معناداری ضریب رگرسیون

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	T	سطح معنی داری
	B	STD. ERROR	BETA		
مقدار ثابت	۶,۲۷ ۷	۰,۷۸۳		۸,۰۱۸	۰,۰۰
توسعه حمل و نقل عمومی	۰,۳۱ ۳	۰,۰۵۳	۰,۴۳۷	۵,۸۷۹	۰,۰۰
اراده خدمات شهری و رفاهی	۰,۲۱ ۰	۰,۰۸۲	۰,۱۱۲	۱,۲۲۰	۰,۰۰۰
توسعه زیرساختها	۰,۱۴ ۰	۰,۰۷	۰,۱۵۰	۱,۹۳۰	۰,۰۰

با توجه به جدول ۱۴ سطح معنی داری برای این آزمون برابر ۰,۰۰ شده است که از ۰,۰۵ کوچکتر بوده و نشان می‌دهد که بین اجرای سیاست های تمرکز زدایی و ایجاد فرصت‌های اقتصادی خارج از مرکز شهر رابطه مثبت دارد.

نتیجه گیری

بررسی ها و تجزیه و تحلیل اطلاعات و دادهای گرد آوری شده در رابطه با مزایا و فواید سیاست ها و اجرای فرآیند تمرکز زدایی در تبریز نشان می‌دهد که درصد بسیار زیادی از متخصصین و کارشناسان حوزه شهری و متخصصین حوزه اقتصادی بر این باورند که اجرای

فرآیند تمرکز زدایی در این شهر می تواند از یک سو منجر به کاهش بسیار زیاد هزینه های اقتصادی و مالی در حوزه حمل و نقل عمومی، خدمات شهری و رفاهی و هزینه های زیربنایی گردد و از سوی دیگر با انتقال منابع مالی و اختصاص آن به توسعه مناطق دیگر شهر در حوزه حمل و نقل، خدمات شهری و رفاهی و زیربنایی بستر مناسب را برای توسعه متوازن شهری ایجاد نمود. بنابراین در حالت کلی اگرچه فرآیند تمرکز زدایی در این شهر نیازمند برنامه ریزی، طراحی و انجام فرآیندهای اجرایی و عملیاتی بسیار زیاد می باشد و ممکن است در کوتاه مدت هزینه های بالایی داشته باشد اما انجام این فرآیند در دراز مدت می تواند ضمن بازگشت سرمایه و کاهش هزینه های اقتصادی، پیامدهای بسیار مفید و کاربردی دیگری نیز به همراه داشته باشد.

منابع و مآخذ

- ۱) اطاعت، جواد و موسوی، سیده زهرا (۱۳۸۹)، «تمرکززدایی و توسعه پایدار در ایران»، پژوهشهای جغرافیای انسانی (پژوهش های جغرافیایی)، دوره ۴۲، شماره ۷۱، بهار.
- ۲) جباری، حسین و کوشکی، مهناز، (۱۳۹۰)، «ارزیابی عملکرد شهرهای جدید چهار کلانشهر اصفهان، مشهد، تبریز و شیراز جهت تمرکز زدایی از مادرشهر با رویکرد مدیریت کلانشهرها»، نخستین همایش ملی آرمان شهر ایران، نور.
- ۳) حاضری، صفیه و همکاران، (۱۴۰۰)، «سنجش وضعیت مولفه های شکوفایی شهری (مطالعه موردی: کلان شهر تبریز)»، فصلنامه علمی مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، دوره ۱۶، شماره ۱ (پیاپی ۵۴)، بهار.
- ۴) دولتشاه، علی و قربان حسینی، مسعود (۱۳۹۸)، «ارائه مدلی در زمینه تاثیر عوامل مدیریت دولتی نوین بر توسعه مناطق آزاد تجاری-صنعتی ایران»، فصلنامه چشم انداز مدیریت دولتی، دوره ۱۰، شماره ۳، پاییز.
- ۵) زرشکی، محمد (۱۳۹۵)، «امکان سنجی تمرکز زدایی از تهران با آیین نامه های دولتی»، مجله حقوقی میزان، دوره ۱۱، شماره ۱۰، پاییز.
- ۶) فرآهانی فرد، سعید (۱۳۸۹)، «مبانی کلامی توسعه پایدار»، فصلنامه فلسفه دید، سال هفتم، شماره پنجم، بهار.
- ۷) معلمی، مژگان (۱۳۹۰)، «ارائه یک الگوی اقتصاد سنجی جهت بررسی تأثیر سیاست های تمرکز زدایی برنامه سوم توسعه کشور بر رشد اقتصادی»، فصلنامه اقتصاد و توسعه منطقه ای، دوره ۱۸، شماره ۲.

۸) موسوی، میرنجف و فرجی بالاروشتی، فاطمه و رحیمی، مارال، (۱۳۹۳)، «تبیین نقش تمرکز زدایی فعالیت های صنعتی کلانشهر تبریز در توسعه متعادل منطقه ای (مطالعه موردی :استان آذربایجان شرقی)»، دومین همایش ملی پژوهش های کاربردی در جغرافیا و گردشگری، تهران.

۹) نظری، ولی اله و غلامی، محمد (۱۳۹۲)، «تبیین آثار سیاستهای تمرکز زدایی در توسعه سکونتگاههای روستایی: مطالعه موردی استان قزوین»، پژوهشهای روستایی، دوره ۴، شماره ۲، تابستان.

